

Tereziánská iniciativa

52

ČASOPIS MEZINÁRODNÍHO SDRUŽENÍ

září 2010

**Je Pinkasova synagoga postačujícím památníkem obětí šoa?
Potřebuje Praha samostatnou expozici věnovanou holocaustu?**

(Pokračování diskuse z minulého čísla na straně 2 a 3)

Židovské muzeum v Praze: muzeum holocaustu?

Michal Frankl, vedoucí Oddělení pro dějiny šoa, Židovské muzeum v Praze

Foto: Michal Stránský

Má mít Praha vlastní muzeum holocaustu? A má tuto roli plnit právě Židovské muzeum? Může být vstup do památníku v Pinkasově synagoze zdarma? V minulém čísle Terezínské iniciativy proběhla více než oprávněná diskuse, jež se točila právě kolem těchto aktuálních otázek.

Potřebuje Praha muzeum holocaustu?

Praha bezpochyby postrádá důstojnou a obsahově bohatou expozici o pronásledování a genocidě Židů za druhé světové války. Diskuse o případné nové expozici by podle mého názoru měla především vyjasnit, koho má oslovit a jaké jsou její cíle. Všichni se určitě shodneme, že žáci českých škol by se o holocaustu měli dozvědět. Jak z nich ale takové vědomosti a taková zkušenost učiní lepší občany, či jak přispějí k prevenci pronásledování menšin v budoucnosti je jiná věc. Jsem přesvědčen, že je nutné klást si otázku, jak k tomuto cíli mohou přispět muzea, mezi nimi i to pražské židovské. Nejdříve je však třeba zmínit dva významné aspekty.

Předně se v posledních letech velmi mění role muzeí. Stále méně je muzeum

místo, kam návštěvníci chodí hlavně pro nové informace. Dnešním studentům jsou informace vzdálené pouze na několik kliknutí myši. Lidé muzea jistě i nadále navštěvují vedeni zvědavostí a s cílem něco se dozvědět, ale stále důležitější je prvek zážitku, který v knihách a na internetu nenajdeme. Moderní muzea proto jsou více interaktivní a místo statického sdělení dopředu jasně narysovaného příběhu návštěvníkům nabízejí možnost volby a vlastní cesty. Heslem úspěšného muzea je proto hravost, interaktivita a ne trpné poučování.

Muzeum holocaustu v hlavním městě by také mělo vypovídat o tom, že většinová společnost a stát považuje holocaust za relevantní téma a uvažuje o vlastním podílu na dějinách antisemitismu, rasismu či pronásledování menšin. Není náhodou, že nejvýznamnější muzea holocaustu (například Muzeum holocaustu ve Washingtonu, v Imperial War Museum v Londýně, či to pod berlínským památníkem šoa) vznikla v důsledku kritické reflexe vlastních dějin a byla podpořena ze strany státu. Zřizování zvláštních expozic o holocaustu úzce souvisí s tím, že - zvláště během posledních dvaceti let - porozumění holocaustu jako by se stalo klíčem k porozumění modernitě a jejím hrůzným genocidním aspektům.

Muzeum židovské nebo muzeum holocaustu?

Holocaust byl a je pro Židovské muzeum velmi významným tématem (ostatně i proto v něm existuje zvláštní Oddělení pro dějiny šoa), v neposlední řadě i z toho důvodu, že v jeho sbírkách je uloženo množství unikátních předmětů pocházejících z předválečných židovských komunit. Zatímco (některé) předměty byly muzealizovány, jejich majitelé byli deportováni a zavražděni.

Židovské muzeum ale nepřipomíná pouze holocaust. Od jeho vzniku v roce 1906 je jeho úlohou reprezentovat a zpřístupňovat židovskou kulturu a židovské dějiny, a to prostřednictvím expozic, vzdělávacích aktivit a vědecké práce. Stejně jako ostatní židovská muzea ve světě musí i to pražské pečlivě vážit, jak přibližování živé židovské kultury a její bohaté historické tradice inte-

grálně skloubit s připomínáním šoa. Židovské muzeum v současnosti připravuje koncepci nových expozic, a proto bych rád načrtl svou osobní představu.

Židovské muzeum nestojí na místě bývalého koncentračního tábora či ghetta, ale naopak v historickém prostoru Josefova. Na rozdíl například od Památníku Terezín by proto mělo klást důraz na to, že holocaust se neodehrával pouze kdesi daleko, za zdmi ghetta a ostatními dráty koncentračních táborů, ale že proces vylučování Židů ze společnosti začal již v ulicích Prahy a dalších českých obcí, před očima a někdy za spoluúčasti jejich obyvatel. Židovské muzeum může zařadit téma holocaustu do širšího kontextu židovských dějin a soužití Čechů, Židů a Němců. Jako muzeum židovské pak může klást důraz na prožívání těchto událostí ze strany židovské komunity a poskytnout větší prostor pohledu pronásledovaných. Díky rozsáhlé sbírce rozhovorů s pamětníky k tomu má vynikající předpoklady. Podle předběžné koncepce by na galerii Španělské synagogy měla vzniknout expozice o osudech českých Židů ve 20. století, se zvláštním důrazem na období druhé světové války a komunismu.

Téma holocaustu ale v Židovském muzeu není omezeno na jednu expozici. Jsem přesvědčen, že v nových expozicích bude možné věnovat více pozornosti původu vystavených předmětů, osudům jejich bývalých majitelů nebo židovských obcí, v nichž byly používány. Stejně tak může ŽMP věnovat více prostoru svým vlastním dějinám, v nichž holocaust hraje významnou roli.

V neposlední řadě je pak muzeum památníkem obětí šoa. Samotná Pinkasova synagoga zachycuje - kromě jiného - historicky kontroverzní postoj státu k připomínání židovských obětí, neboť zavraždění Židů z Čech a Moravy téměř nebyli připomínáni v oficiálních památnících, publikacích a institucích. Skutečnost, že tento působivý památník mohl vzniknout koncem 50. let, pouze několik let po procesu se Slánským, jistě souvisela s tím, že je umístěn v „židovském“ objektu, v synagoze - v prostoru, který v té době lidé mimo židovskou komunitu téměř nenavštěvovali. To znamená, že má již ve svém vzniku zakódován existenci mimo veřej-

ný prostor, jako památník určený rodinným příslušníkům a židovské komunitě. (I když dnes již netrvají původní důvody tohoto „uzavření“ památníku, je z praktických důvodů, jež v minulém čísle rozvedl Leo Pavlát, jeho bezplatné zpřístupnění jen těžko možné.)

Považuji také za důležité, aby expozice nebyly posuzovány izolovaně, bez kontextu ostatních informačních zdrojů a pedagogických projektů. Protože muzeum má pouze omezené možnosti rozšíření a velmi různorodé skupiny návštěvníků, vkládáme značné naděje do napojení fyzických expozic na digitální zdroje o sbírkách, databáze a digitalizo-

vané dokumenty obětí šoa, atd. I z tohoto důvodu Židovské muzeum více podporuje rozvoj vzdělávacího portálu www.holocaust.cz. Památník v Pinkasově synagoze může být například propojen s online databází obětí či s informacemi o předválečných židovských obcích.

Závěrem

Židovské muzeum je a bude významným pilířem vzdělávání o holocaustu, ale jeho expozice se z výše nastíněných důvodů budou vždy lišit od státních muzeí či památníků na místě bývalých táborů. Nelze od něj proto očekávat, a to

i s ohledem na historické prostory, jimiž disponuje, že v jeho rámci vznikne rozsáhlé monotematické muzeum holocaustu podobné výše zmíněným státem podporovaným projektům. Naopak přínos Židovského muzea spatřuji právě v integraci tématu holocaustu s ostatními obdobími a aspekty židovských dějin, stejně jako jeho zařazení do kontextu soužití Čechů, Němců a Židů v českých zemích. Důležité je zejména, aby pražské muzeum tyto tematické okruhy přibližovalo moderními expozicemi, jež místo normativního příběhu budou klást znepokojující otázky a vtahovat návštěvníky do diskuse.

Na tradiční pietní akci všichni řečníci odsoudili vzrůstající extremismus

Premiér se v Terezíně zúčastnil pietní vzpomínky

Předseda vlády ČR Jan Fischer uctil památku obětí nacistické perzekuce na tradiční Terezínské tryzně.

Pietní akt se konal 16. května na Národním hřbitově v Terezíně. Akce se zúčastnilo asi tisíc lidí, kteří si přišli připomenout oběti, jež prošly terezínským ghettem, policejní věznicí pražského gestapa v Malé pevnosti či koncentračním táborem v Litoměřicích.

Premiér Jan Fischer v Terezíně zmínil vzrůstající nebezpečí Dělnické strany a neonacismu. „Velmi mě proto zklamaly výsledky studentských voleb, kdy řada hlasů byla odevzdána pohrobkům Dělnické strany. V Evropě se nám hodnotový prostor vyprazdňuje a věnujeme se především takzvané reálné politice. A to je prostor pro ty, kteří přicházejí s jinými hodno-

tami, jež tu mít nechceme, jsou proti svobodě, proti demokracii. Jsou jednoduché, často primitivní, ale je na ně slyšet,“ uvedl předseda vlády.

Současný neonacismus, násilí a politický extremismus byly tématem projevů i mnoha dalších hostů. Hovořil o něm například předseda Senátu Přemysl Sobotka, ředitel Památníku Terezín Jan Munk či předsedkyně Ústředního výboru Českého svazu bojovníků za svobodu Anďela Dvořáková.

Součástí vzpomínkového aktu byla také křesťanská a židovská modlitba. Program tryzny byl zakončen sborem z 3. dějství opery G. Verdiho Nabucco v podání Děčínského pěveckého sboru.

Převzato z webu: www.vlada.cz

Foto: Věra Baumová

V Kramářově vile u Fischerů na kafi

Nevím, jak k tomu došlo, ale jednoho dne bylo možné se k návštěvě přihlásit, což asi 25 seniorů udělalo.

Byli jsme oficiálně přijati, s malým zpožděním, samotným premiérem. Srdečně nás přivítal, pohostil kávou, zmrzlinou a ovocem. Provedl nás krásným interiérem vily a přílehlou zahradou. Obdivovali jsme především neobvyklý a krásný pohled z oken na Prahu.

Byla to jedinečná příležitost. Děkujeme!

Ah

Informace o aktuálním vyřizování žádostí o tzv. Ghettorente

Martin Thiel

K současně situaci ohledně vyřízení nároků českých obětí lze konstatovat, že příslušná důchodová správa v Landshutu pracuje rychle. Dle vyjádření zmíněného úřadu zpracovává cca 1000 žádostí, přičemž asi 800 z nich pochází z České republiky, zbývající žádosti pak podali žadatelé z Rakouska a ze Slovenska. Zpracování žádostí zpomaluje pouze skutečnost, že je potřeba ke každému jednotlivému případu vydat celkem 4 rozhodnutí:

- **První rozhodnutí** se týká období let 1997-2010. Německý důchod se stanoví na základě bodového ohodnocení. Při tomto rozhodnutí se boduje pouze doba práce (tedy v naprosté většině případů pobyt v ghettu Terezín), nikoliv tzv. náhradní doby. Jelikož v roce 1997 neexistovala žádná smlouva mezi Německem a Českou republikou, vyplácí se pouze 70 % dosažené bodové hodnoty. Výše důchodů stanovená tímto rozhodnutím je tudíž nízká a z toho vyplývá i nižší částka celkové zpětné úhrady za období od roku 1997.
- **Druhé rozhodnutí** se týká období 2000-2010. V roce 2000 vstoupila v platnost evropská směrnice v oblasti sociálního zabezpečení, díky které je možné vyplatit 100 % bodové hodnoty a náhradní doby též obdrží bodovou hodnotu. Toto druhé rozhodnutí je nejdůležitější, protože díky němu výše přiznané částky značně vzrostou, a doplatek je tedy vysoký. Pokud by žadatel chtěl podat proti výši důchodu odvolání, doporučujeme vyčkat právě na toto druhé rozhodnutí.
- **Třetí rozhodnutí** se týká období 2002-2010. V roce 2002 byla mezi Spolkovou republikou Německo a Českou republikou podepsána dohoda o vzájemném započítání důchodů. Díky této dohodě mohou důchod obdržet i žadatelé, kteří nesplňují podmínku minimální doby pojištění (5 let). V této souvislosti připomínáme, že náhradní doby jsou započítávány pouze od věku 14 let. Třetí rozhodnutí vede k mírnému navýšení důchodu a přeměření - a tedy navýšení doplatku. Jako náhradní doby lze započítat dobu výchovy (tj. dětí, které se žadatelům narodily do roku 1949) či dobu vzdělání absolvované po dovršení 17 let.
- **Čtvrté rozhodnutí** se týká období 2004-2010. V roce 2004 ČR vstoupila do Evropské unie, což vede ke zvýhodnění českých žadatelů. Jsou porovnávány české a německé doby a vybere se ta varianta, která je pro žadatele výhodnější, což ve výsledku vede k mírnému navýšení důchodu a k malému doplatku.

Dle vyjádření německého úřadu je již zpracováno 450 žádostí, přičemž se předpokládá, že všichni žadatelé do konce letošního roku obdrží minimálně první z uvedených rozhodnutí. Nicméně existuje ještě jedno rozhodnutí, týkající se období 2005-2010. Týká se těch žadatelů, kterým byl v roce 2003 jejich požadavek na přiznání německého důchodu zamítnut a proti tomuto rozhodnutí se žadatelé neodvolali. Uvedené se netýká žadatelů zastupovaných německou advokátní kanceláří, neboť u všech těchto případů bylo podáno odvolání. Uvedené

Foto: Michal Stránský

žádosti se sice zpracují, ale doplatek v tomto případě se týká pouze období 5 let. Lze však očekávat, že celková ztráta pro žadatele bude minimalizována navýšením bodového ohodnocení za roky, kdy důchod nepobírali, ačkoli na něj měli nárok. Přípustnost takového postupu německého důchodového úřadu nyní řeší soud, přičemž lze očekávat, že rozhodnutí bude vyneseno během roku 2011.

Dle našeho výkladu česko-německé smlouvy o zamezení dvojího zdanění se domníváme, že takzvaná ghettorente nepodléhá žádnému zdanění. Tento výklad zastává i Spolkové ministerstvo financí, avšak finanční úřad Nového Braniborska volí jiný postup a vyžaduje vyplnění daňového přiznání, které je rozesíláno žadatelům z celého světa. Jelikož se v tomto případě jedná o vnitroněmecký spor mezi jednotlivými úřady, doporučujeme až do vyřešení uvedeného sporu žádné daňové přiznání nepodávat. Upozorňujeme, že se jedná o celosvětový problém, nikoliv pouze o záležitost českých žadatelů.

Informace pro vdovy a vdovce

Pokud žadatel o německý starobní důchod zemřel a zanechal vdovu či vdovce, tato oprávněná osoba může požádat o vlastní vdovský důchod. Nárok činí 70 % částky příslušející původnímu žadateli. Vdova či vdovec obdrží celý doplatek důchodu zemřelého žadatele za období od podání žádosti po datum úmrtí žadatele. Po datu úmrtí je pak vypláceno vdovám/vdovcům důchod ve výši 70 % původně přiznané měsíční částky. Rádi bychom vdovy a vdovce upozornili, že vdovy a vdovci mohou podat žádost i po zemřelých obětech, přičemž datum úmrtí nehraje roli. Vdovy či vdovci se mohou v této záležitosti obracet na Živou paměť o. p. s. - Poradna pro oběti nacismu, sídlící na adrese Na Poříčí 12 (palác YMCA), Praha 1, tel.: 224 872 100, info@zivapamet.cz. Zde se jim dostane odborného poradenství. Upozorňujeme na skutečnost, že nově podané žádosti nezakládají nárok na zpětnou úhradu.

Informace pro dědice

Pokud si žadatel podal v minulosti žádost o důchod a nedožil se vydání rozhodnutí, mohou dědicové dle českého práva požádat o doplatek důchodu. Zpětná úhrada doplatku od roku 1997 se týká žádostí, které byly podány v termínu. Důchod pak může být uhrazen za období od podání žádosti do data úmrtí.

Advokátní kancelář Görnandt - Heinz - Thiel mne pověřila, abych vyhledal pozůstalé po zemřelých žadatelích. Z tohoto důvodu se na Vás obracím s následující prosbou. Níže uvedený seznam obsahuje jména žadatelů, kteří si v minulosti u zmíněné advokátní kanceláře podali žádost. Jedná se vesměs

o osoby, které se odstěhovaly na jinou adresu anebo osoby zemřelé. Prosím tímto naléhavě dědice po uvedených žadatelích, aby mě kontaktovali. Jmenuji se Martin Thiel, e-mail: martin.thiel@atlas.cz, adresa Sudoměřská 1, 130 00 Praha 3, telefon 603 178 727.

Jméno	Příjmení	Rok narození	Bydliště
Emanuel	Bakanowicki	1925	Teplice
Erich	Jokl	1919	Ostrava - Paruba
Tea	Kadlčíková	1932	Prostějov
Anita	Kafková	1917	Praha 7
Františka	Neradová	1907	Praha 8
Hana	Tomanová	1915	Praha 7
Konrad	Tuč	1915	Brno
Alois	Unger	1923	Kroměříž
Erika	Žádníková	1920	Temnice
Robert	Reich	1930	Ostrov
Ilona	Baranková (Štolfová)	1920	Strážnice
Irka	Sachová (Krausová)	1930	Praha 10
Markéta	Kliková (Passerová)	1929	Praha 9
Ema Juliana	Běhounková (Kaufmannová)	1909	Praha 4
Emilie	Lebedová	1934	Roztoky u Prahy
Pavel	Tausk	1926	Kolešovice
Rudolf	Klen	1915	Ostrava
Gustina	Stračánková	1923	Hradec Králové
Ilsa	Steinsbergová	1918	Kroměříž
Eva	Steinerová		Praha 8
Margot	Fränklová	1912	Praha 8
Jiří	Salus	1924	Praha 10
Eva	Schwarzkopfová (Sternschussová)	1928	Praha 10
Ivan	Velis	1907	Brno
Vilém	Böhm	1918	Praha 4
Ludmila	Havránková (Singerová)	1930	Ostrava
Edita	Horáková (Hochberger)	1926	Karlovy Vary
Ludmila	Vavrušková (Friedmannová)	1920	Praha 5
Erika	Boboková	1923	Praha 4
Olga	Brichtová (Apperfeld)	1911	Znojmo
Eva	Josefčáková	1910	Praha 7
Věra	Krulišová (Fuchsová)	1914	Praha 6
Eliška	Malá (Fürthová)	1921	Ledeč nad Sázavou
František	Miška	1919	Praha 6
Hanuš	Münz	1910	Praha 2
Margit	Nová (Roubíčková)	1915	Praha 7
Gerda	Pavlíková (Lanzerová)	1918	Praha 2
Pavel	Polak	1929	Praha 6
Jiří	Richter	1919	Praha 6
Hilda	Schreiberová	1910	Ostrava
Tomáš	Senský	1924	Praha 6
Jana	Šindelářová (Bergerová)	1920	Praha 6
Irena	Skrčená	1914	Praha 1
Dagmar	Weislová	1946	Praha 8
Hanuš	Zehngut	1926	Brno
Zlatica	Křížová	1919	Brno

Rád bych připomněl skutečnost, že práce advokátní kanceláře Görnandt - Heinz - Thiel je zpoplatněna. Odměna činí 15 % úhrady a tři přiznané měsíční důchody u žijících žadatelů a 20 % zpětné úhrady + tři přiznané měsíční důchody

u pozůstalých osob. Dále bych Vás rád informoval, že v případě dohledání dědiců mi náleží odměna ze strany německé advokátní kanceláře. (Dodávám, že nejsem příbuzným advokáta Thiela z Düsseldorfu, jde pouze o shodu jmen.)

Je potřeba platit daň z příjmu u náhrad za věznění v koncentračních táborech?

JUDr. Michal Pacovský, advokát

V poslední době někteří členové obce, kteří pobírají odškodnění, obdrželi z Německa leták s informací Německé penzijní pojišťovny. V té souvislosti se na mě obracejí s dotazem, **zda je potřeba podat daňové přiznání a zaplatit daň z příjmu, jestliže pobírají peníze z Německa pro bývalé vězně nacistických koncentračních táborů.** A to ať již přímo či prostřednictvím **Česko - německého fondu budoucnosti.** Domnívám se, že tato informace bude užitečná i pro další členy obcí, kteří takové dávky jednorázově obdrželi nebo pobírají obdobné příspěvky z Německa.

Leták pojišťovny neobsahuje žádné závažné sdělení pro české občany a je určen pro německé penzisty. V úvodu uvedený výraz „Ihr Rentenversicherungsträger...“ („Vaše penzijní pojišťovna je ...povinna... hlásit vyplacené důchody... finanční správě jednotlivých spolkových zemí...“) naznačuje, komu je určen.

Právní úprava zdanění je uvedena především ve Smlouvě o zabránění dvojímu zdanění, uzavřené se SRN již v r. 1984. Podle této smlouvy je v našem případě místem zdanění Česká republika a použijí se české předpisy (pro osoby, které bydlí v České republice). Také z tohoto důvodu není významné, co v letáku německá pojišťovna uvádí.

Smlouva o zabránění dvojímu zdanění odkazuje na české právo, které upravuje daň v zákoně č. 586/92 Sb. O daních z příjmu. Bez ohledu na veškerá další ustanovení zákona je pro naše členy významný § 4 odst. 1), ve kterém je na několika místech zdůrazněno, že **takovéto příjmy jsou osvobozeny od daně.**

I když zákon výslovně nezmiňuje platby z Česko - německého fondu budoucnosti (a ani nemůže vyjmenovat veškeré jednotlivé případy), lze tyto platby podřadit hned pod několik ustanovení zákona: Tak např. podle již uvedeného § 4 odst. 1), písm. d) *jsou od daně osvobozeny mj. přijaté náhrady škody a náhrady nemajetkové újmy.* Podle písm. g) téhož ustanovení jsou od daně osvobozeny *náhrady přijaté v souvislosti s nápravou některých majetkových křivd a příplatky k důchodu podle zvláštních právních předpisů (kterým např. je dohoda o ustavení Česko - německého fondu budoucnosti).* Konečně je podobně platba také zmíněna pod písm. i), podle kterého jsou také *osvobozeny mj. státní dávky nebo obdobná plnění poskytovaná ze zahraničí.*

Lze tedy shrnout, že platby z titulu věznění v koncentračních táborech či obdobné platby jsou od daně osvobozeny a není nutno ani podávat daňové přiznání.

Letošní sněm Terezínské iniciativy, který se konal v dubnu, pozdravili také zástupci Dolnosaského spolku na podporu Terezína. Jejich pečlivě připravený projev jsme nemohli přinést v minulém čísle, a tak ho otiskujeme dodatečně:

Jako zástupci Dolnosaského spolku na podporu Terezína vám děkujeme za pozvání na váš sněm. Rádi jsme přijeli.

Ze soukromých jednodenních návštěv jsem poznal v Německu mnoho pamětníků. Každá z těchto návštěv byla otřesná a vždy znovu podnětem k přemýšlení o oné době.

Osobní zájem byl také hlavním důvodem, proč jsem se v roce 1996 rozhodl pro studijní zájezd do Terezína.

Byl jsem otřesen, když jsem se v rámci příprav dozvěděl, že máme přenocovat v bývalé ubytovně SS. My, Němci, jedeme do Terezína, do bývalého koncentračního tábora, přenocujeme jako tehdejší „nadlidé“, okupanti, v onom domě, a odtamtud se budeme setkávat s Čechy, bývalými vězni.

Potom jsme chtěli zapálit svíčky v krematoriu. Tam byli spalováni lidé, Němci k tomu dali rozkaz.

Především tato spontánní myšlenka nejprve zcela převážila vlastní význam

Dagmar Lieblová, Hans-Joachim Wolter a Monika Jüttmerová

svíčky a jejího zapalování. A dodatečně jsem šťasten, že jsme za přítomnosti našeho prvního pamětníka, Hanuše Schimmerlinga, postavili svícen a rozhodli se pro tento způsob vzpomínání a nadějí.

Hluboce na mne zapůsobila setkání s pamětníky. Jejich projevy a výpovědi mě tak zasáhly, že jsem nebyl schopen jim klást otázky a začít s nimi intenzivní rozhovor. A přitom bych se jich byl mohl zeptat na tolik věcí.

Chápal jsem také, že nám Helga Weissová-Hošková představila některé své kresby v angličtině. Asi o dva roky později s námi v lázních Gandersheim hovořila německy.

Podněty k zamýšlení mi dávaly také prohlídky ghetta a vězení gestapa s panem dr. Blodigem, zástupcem ředitele Památníku. I když jeho výklad působil „poměrně střízlivě a neutrálně“, o některých místech podával pouze velice krátké, precizní informace. Zejména tam, kde se dělo mnoho nelidského. Pak byl vždy dlouho velice zamlklý.

Po pobytech v Terezíně a Praze jsem potřeboval dlouho, abych si prožité dojmy utřídil. Zejména o přestávkách a v noci jsem prožíval dojmy z Tereziína stále znovu.

Nebyl to krásný zájezd, ale zájezd, který bych nechtěl vynechat. Který mi mnoho dal a se kterým se musím ještě dnes - po více než čtrnácti dalších zájezdech - stále znovu vyrovnávat.

Iniciátorkou onoho studijního zájezdu byla Veronika Geyer-Iwand, zúčastnili se ho učitelé různých škol v Dolním Sasku. Pod dojmem toho, co jsme se dověděli především z rozhovorů s Helgou Weissovou-Hoškovou, Evou Štichovou, Věrou a Hanušem Schimmerlingovými, jsme se pak chtěli angažovat, a tak došlo k založení Dolnosaského spolku na podporu Tereziína.

Ve stanovách našeho spolku vyjadřujeme vnitřní závazek podporovat Tereziínskou iniciativu, udržovat těsný kontakt s bývalými vězni, Památníkem, městem Terezínem, pomáhat, aby se nezapomínalo na to, co se stalo. Eva Štichová nám při prvním zájezdu dala závěrem na cestu jistý odkaz: „Nezacházejte s židovskou problematikou jako s minulostí, ale vezměte si historii za základ výchovy žákyň a žáků k úctě a respektu ke všem lidem, ať jsou jakéhokoli náboženství či národnosti.“

Aktivitami ve školách i mimo ně se snažíme připomínat v naší zemi holocaust, koncentrační tábor a ghetto Tereziín tím, že podporujeme výstavy,

přednášky, referáty, činnosti zaměřené na smíření.

Podnětem nám je často výstava kreseb Helgy Weissové *Maluj, co vidíš*. Tato výstava je to, co od nás nejčastěji města i země žádají. Celá výstava či někdy také její části už byly k vidění v Rakousku, Spojených státech, Velké Británii a Austrálii. V Německu je vystavována po celý rok ve školách, kostelích, synagogách, uměleckých síních, na radnicích, univerzitách i muzeích.

U příležitosti vernisáže tam bývá také Helga Weissová-Hošková nebo některá jiná pamětnice, které hovoří jak před publikem, tak také v následujících dnech ve školách. To je pro nás naléhavý úkol, nejenom jako zachování vzpomínek, nýbrž také jako upozornění na stále znovu se vyskytující neonacismus, antisemitismus a rasismus.

V přednáškách propagujeme myšlenku, aby práce v památnících nebyla pouhou prohlídkou muzeí, tedy např. aby

návštěva Tereziína nebyla jenom odbočkou z Prahy na pár hodin, nýbrž alespoň dvou či třídní pobyt s praktickou pomocí.

Také pro náš spolek to je důležitá zásada. Náš studijní zájezd, který slouží mimo jiné i dalšímu vzdělávání učitelů, obsahuje kromě rozhovorů s pamětníky rovněž praktickou a teoretickou práci.

Jürgen Winkel, dlouholetý předseda našeho spolku, zemřel v červnu 2009 po krátké, těžké nemoci. Chybí našemu spolku, chybí mladistvým, které však chceme podporovat, aby se zúčastňovali různých forem dobrovolné práce v Památníku a městě Terezíně. Neboť to jsou mladí lidé, kdo může v dalších generacích udržovat připomínku toho, co se stalo, aby se takové zločiny v našich zemích už nikdy nemohly opakovat.

Hans-Joachim Wolter
Monika Jüttner

Konečně! (aneb terezínští vychovatelé)

Michaela Vidláková

Už před pár lety se na Tereziínskou iniciativu obrátil Petr Erben, že vlastně ještě nikdo nezmapoval jednu z nejmáštějších kapitol života v Terezíně, totiž práci vychovatelů mládeže. Poslal tehdy jejich neúplný seznam s přáním, aby se tomu někdo věnoval. Seznam jsme zveřejnili, podle možnosti i doplnili, a požádala jsem tehdy prostřednictvím časopisu TI, aby se ozvali ti, kdo k tomu mají co říci: ozvalo se pár ze zbývajících vychovatelů, přišla i přehršle dopisů od bývalých obyvatel domovů se vzpomínkami na některé z jejich vychovatelů. Marně jsem se ale tehdy snažila najít někoho, kdo by s tím chtěl a uměl dál pracovat. Dopisy a několik mých poznámek z návštěv čekalo ve velké obálce na svůj den.

TEN DEN TEĎ NASTAL! Ozvala se mi studentka, Lenka Šteflová, která právě dokončila své magisterské studium obsáhlou prací na téma tereziínských časopisů (kopii má již ŽM) s tím, že bude pokračovat doktorandským studiem, v němž by se ráda věnovala práci vychovatelů. Obrátila se na mne s dotazem, zda má smysl se tomuto tématu věnovat, jestli už nebylo nějak podrobně zpracováno. Odpověděla jsem jí, že toto téma už toužebně čeká na někoho, jako je ona. Získala tedy již souhlas od fakulty a začala sbírat kontakty, informace a literaturu. Párkrát jsme si *mailovaly*, pak přišla ke mně. Předala jsem jí obálku s dosud nashromážděným materiálem, navrhla několik kontaktů, přišla také Dr. Lieblová, i ona slíbila pomoc a spolupráci, tak snad **KONEČNĚ** vznikne publikace o těch obětavých, nesobeckých ženách a mužích, kteří nám, kdo jsme přežili, toho tolik dali s sebou do života. Jednu kapitolu by Lenka ráda věnovala i vychovatelům z dětského bloku v rodinném táboře v Birkenau.

A tak prosím, kdo ještě vyštárá ve vzpomínkách něco, co by bylo pro práci přínosem, napište, zmailujte, (steflova.L@seznam.cz, nebo m.vidl@seznam.cz), zavolejte kontakt na sebe, Lenka (velice milé děvče) přijde, přijede, vyposlechne a zaznamená vaše vyprávění. Prosím, pomozte jí, jsme to našim vychovatelům dávno dlužní!

Dva UJEPáci v budově Bundestagu na projevu izraelského prezidenta

27. leden není dnem, který by byl v kalendářích vyznačený jinou barvou než ostatní. Přesto je pro celý svět dnem velmi významným a jistě ho letos spousta lidí díky masivnímu mediálnímu zprostředkování nepřehlédla. Jedná se o Mezinárodní den vzpomínky na oběti holocaustu, který je od roku 2000 každoročně připomínán a dne 1. listopadu 2005 ho Valné shromáždění OSN prohlásilo jako „Den památky obětí holocaustu a předcházení zločinům proti lidskosti“.

Německý Bundestag pořádá již od roku 1997 mezinárodní studentská set-

Německý parlament, foto: Petr Brůna

kávání, při nichž mohou mladí lidé z několika zemí projevit svůj názor na současnou politiku či historii a to přímo významným veřejným činitelům a jiným známým osobnostem. Letošní „Jugendbegegnung“ neslo název „Válka, okupace, genocida - po německé invazi do Polska 1939-1945“ a byly na ně spolu s několika Francouzi a Poláky pozváni i dva studenti z UJEPu. Jeli jsme já, 3. ročník češtiny a historie, a Petr Brůna, student teprve prvního ročníku jednooborové historie.

Kromě kompletní prohlídky Bundestagu a možnosti zúčastnit se zasedání v jeho parlamentu u příležitosti 65. výročí Památky obětí holocaustu, kde hovořili prezident Bundestagu Prof. Dr. Norbert Lammert, izraelský prezident Šimon Peres a pamětník, bývalý ředitel Židovského historického institutu ve Varšavě Prof. Feliks Tych, se kterým jsme poté měli dvouhodinové povídání plné dotazů a vyprávění, jsme si udělali třídní výlet do polské Varšavy, kde jsme navštívili několik muzeí a institutů, německou ambasádu, židovské ghetto a cca 100 km od Varšavy vzdálený likvidační koncentrační tábor Treblinka.

Památník v Treblince

foto: Petr Brůna

Treblinka se od běžně navštěvovaných koncentračních táborů, jako je Terezín nebo Osvětim, velice liší. Nezbylo z ní totiž vůbec nic.

Proč tedy ta historická důležitost?

Treblinka sloužila od roku 1941 jako pracovní tábor, avšak již v červenci 1942 tam byl založen tábor likvidační. V srpnu 1943 vyvolalo posledních 1500 vězňů vzpouru. Nemohli nikdy zvítězit, byl to jen poslední akt zachování lidské důstojnosti. Přežilo jich 40.

Jejich odvaha však zapůsobila a nacisté tento tábor přestali používat. Vypálili, co z něj zbylo, a zem zorali. Když na toto území vstoupila Rudá armáda, nalezla zde pouze holou pláň osetou vlčími boby.

V Treblince zahynulo asi 900 000 lidí, což na tu krátkou dobu, po kterou existovala, představuje smutný rekord v počtu zavražděných na jednom místě v celé historii lidstva.

Dnes má plocha bývalého tábora podobu hřbitova a je poseta náhrobními kameny s názvy měst a pamětními kameny jednotlivých zemí, odkud oběti pocházely.

Naše výprava Treblinku spatřila ukrytou pod sněhem, klidnou a mírumilovnou. Musím však přiznat, že očekávaný pocit bezmocné lítosti nad zvěrstvy, která se tam odehrála, nahradil boj o vlastní přežití, jelikož teploměr ukazoval minus dvacet stupňů a polský průvodce, kterého následně daboval ještě německý překladatel, se se svým výkladem zastavoval téměř u každého patníku... Maličké muzeum s detailně živým modelem celého tábora v podobě jeho největší likvidační síly, nám však následně potřebně emoce dodalo.

Ve večerních diskusích se zahraničními kolegy padly také otázky, proč

v Treblince nevzniknou jako v jiných táborech alespoň makety budov, plynových komor a spalovacích jam? Docela přesně to vystihl pan profesor Feliks Tych - řekl, že Osvětim má lidem ukázat, jak tábor vypadal a fungoval. Treblinka má symbolizovat onu tragédii, ke které tam došlo. Slouží jako pietní místo, na kterém spočinuly oběti - jako hřbitov - kterým vlastně v jistém smyslu je.

Profesor Feliks Tych při diskusi,

foto: Saskia Schmidt

Další zajímavou podívanou bylo polské hlavní město Varšava, kde jsme strávili tři noci. Reálný socialismus s rozptýleně umístěnými mrakodrapy a omšelými prostředky hromadné dopravy na mě působil zvláštním dojmem. Není to prostě jedno z klasických „západních“ měst, na která jsme zvyklí.

Naší nejdůležitější varšavskou exkurzí byla prohlídka ghetta, k němuž jsme nejdříve v židovském muzeu zhlédli i film. Záběry použité v dokumentu pocházely z materiálů nacistů, kteří o ghettu chtěli natočit propagační film. Byly to v mém životě jedny z nejsilnějších obrazů utrpení, jaké jsem měla možnost zhlédnout. Denní realita ghetta musela být nepředstavitelně krutá.

Z celého ghetta dnes zbyla pouze jedna originální zeď obytného domu, která je dnes již součástí nové zástavby, a jediný zachovalý zbytek hraniční zdi ghetta, kterou se svého času podhrabávaly židovské děti, aby se pokusily mimo ghetto sehnat nějaké jídlo pro své hladovějící rodiny. Všechna pietní místa obsahují památní desky a mnohé z nich posvětil sám izraelský prezident.

Předseda Německého Spolkového

sněmu Dr. Norbert Lammert řekl, že my jsme poslední generace, která ještě může mluvit s přímými svědky.

Osobní tragédie lidí, kteří přežili holocaust, je nepřenosná. A poté, co je všechny ztratíme, nám zbude pouze historická paměť beze svědků a bude již naším úkolem najít jiné formy této paměti. Historie se rychle zapomíná, když není součástí vlastní zkušenosti. Proto si myslím, že je důležité místa tragických událostí navštěvovat a o svých pocitech z nich mluvit, protože lidé jsou nepoučitelní a čeho se dopustili jednou, to mohou kdykoliv zkusit znovu. A nejedná se tu jenom o problém s neonacisty či popírači holocaustu, ale s veškerými názory, které odporují základním lidským hodnotám. A možná ještě horším zločinem je jen

nečinně přihlížet a nechat tyto skupiny volně šířit svoje „myšlenky“. Ano, máme demokracii a každý může hlásat, co chce. Ale naší povinností vůči demokracii je ji chránit...

Skupina organizátorů tohoto Jugendbegegnung kontaktovala doc. Blodiga z Památníku Terezín. A ten, protože Terezín a naše škola velmi dobře spolupracují, kontaktoval našeho vyučujícího Josefa Märce. Mgr. Märce vyučuje studenty také zprostředkováváním zážitků - vypráví silné příběhy, zve pamětníky a podniká exkurze do Terezína, Osvětimi či na jiná významná místa. Už proto jeho angažovanost není čistě náhodná a s nabídkou účastnit se této akce vystoupil na svém semináři *Jak vyučovat o holocaustu*.

Spolupráce se studenty ze zahraničí byla výborná. Sešla se tam skupina mladých lidí, kteří měli většinou krátce před maturitou nebo si právě odbyvali civilní službu, a co se týče jejich zájmu o problematiku holocaustu, tak byli většinou úžasně zapálení a diskuse nebraly konce. Zvláště Němci měli i skvělý přístup k otázkám - např. jak se oni sami staví k přetrvávající kolektivní vině svého národa. Jazykové bariéry byly také záhy setřeny - když jsem se při první debatě omlouvala za své koktání, byla jsem ujištěna, že mluvím německy mnohonásobně lépe než oni česky. A to je možná to, co si často neuvědomujeme.

Lucie Velková

EXKURZE DO VKC ŽIDOVSKÉHO MUZEA V PRAZE

2. března 2010 navštívili studenti SŠ Kralovice v rámci exkurze Vzdělávací a kulturní centrum Židovského muzea v Praze. V úvodu se studenti rozdělili do dvou skupin a od lektorek si vyslechli nejen přednášku o holocaustu, ale také o Haně Bradyové, holčičce z knížky Hanin kufřík.

Poté si vyzkoušeli podobnou práci s dokumenty jako při *workshopech* v naší škole. Pracovali s jednotlivými složkami obětí 2. světové války a také svoje práce prezentovali.

Následovala beseda s pamětnicí, které se podařilo navázat se studenty velmi dobrý kontakt. Své zážitky a utrpení nesla velmi statečně a nevyprávěla o věznění v koncentračních táborech jen jako o hrůzách, ale snažila se o nalezení něčeho, co by vyznělo alespoň trochu pozitivně.

Odpoledne se studenti vydali na prohlídku Staronové synagogy, kde jim průvodkyně vysvětlila vše o židovském náboženství, např. proč se židé modlí směrem k Jeruzalému, jak vypadají svitky tóry atd. Studenti - kluci si vyzkoušeli, jaké je to nosit na hlavě jarmulku.

O pár minut později se všichni přesunuli do Pinkasovy synagogy, kde jsou na stěnách napsána jména českých židů, kteří během holocaustu zahynuli. Studenti si vyhledali kralo-

vické židy, mimo jiné i p. Josefa Duxe, pradědečka pí učitelky, který zahynul v Osvětimi. A také jméno Hany Bradyové.

Nakonec prošli celým starým židovským hřbitovem, průvodkyně jim opět vysvětlila symboliku některých znamení na hrobech, a mohli si položit kamínek nebo lísteček s přáním na hrob rabiho Löwa.

Celá exkurze se opět velmi vydařila, také proto, že studenti již absolvovali několik podobných akcí, mají dostatečné znalosti o židovství a holocaustu/šoa a mají neustále chuť do nových projektů.

Bc. Simona Duxová

Nabídka knih

Institut Tereziánské iniciativy nabízí našim členům zdarma odběr *Tereziánské pamětní knihy* a vědeckou ročenku *Tereziánské studie a dokumenty* (pouze za úhradu nákladů na poštovné a balné).

Objednávky zasílejte na adresu: institute@terezinstudies.cz.

Do chodníků v Ostravě byly vsazeny první „stolpersteiny“

Libuše Salomonovičová, Ostrava - text i foto

Mnozí z nás, ve spěchu a zamýšlení nad každodenními starostmi, jsme si možná nevšimli, že do chodníků města byly zasazeny malé kovové destičky 10 x 10 cm, které nám připomínají naše zmizelé sousedy v období zvaném „holocaust“.

Tato vzpomínková akce, která začala v roce 1994 v Německu, se brzy rozšířila do Rakouska, Itálie, Maďarska a našla své místo i v České republice. V Praze, Kolíně a v Brně je již dnes přes 9 000 těchto „kamenů zmizelých“.

10. června bylo do ostravských ulic zasazeno prvních 27 kamenů, které uhradili příbuzní obětí holocaustu z našeho města, dnes mnohdy žijící za hranicemi své bývalé vlasti. Jsou to rodáci nebo potomci obětí z Ostravy, kteří se sdružují v Anglii, v městě Kingstonu poblíž Londýna, kde v tamější synagoze je umístěna tóra, která v předválečné Ostravě sloužila k modlitbám místních Židů.

Všimněme si alespoň některých kamenů:

Na třídě 28. října, před restaurací Modrý pelikán, najdeme dva kameny. Jsou věnovány manželům Adolfovi a Bedřišce Rixovým, kteří byli vlastníky elegantního obchodního domu RIX, který před válkou stál na tomto místě a byl zničen bombardováním v srpnu 1944.

O kus dále, směrem na Sýkorův most, najdeme kámen věnovány vzpomínce na Otu Picka, který po svém otci převzal velkoobchod a výrobu dětských kočárků a kožených cestovních zavazadel.

Na Puchmajerově ulici, vedle venkovní zahrádky restaurace (před válkou vinárna Jožky Rotha), je kámen věnovaný jeho matce Karolíně.

Snad návštěvníci tolik frekventované ostravské ulice Stodolní si všimnou pěti kamenů rodiny Goldbergerových a Engelových, které jsou vsazeny do chodníku před „BERNIE'S IRISH PUB“. Řezníci a obchodníci před válkou

dobře znali precizní výrobky pana Goldbergera, ať to byly nože, obchodnické váhy, závaží a další nářadí.

A tak můžeme procházet ulicemi Nádražní, Poštovní, Chelčického, Tyršovou, Antonína Macka, nebo ve Vítkovicích ulicí Jeremenkovou, a všude tam najdeme stopy po našich zmizelých sousedech.

U těch, kde rozvoj města pohltit i místa, kde žili před válkou, než se stali jen čísla koncentračních táborů a nebylo kde jejich kameny umístit, jsou jejich jména na pamětních deskách, které byly odhaleny v obřadní síni židovského hřbitova ve Slezské Ostravě.

Snad tyto kameny zmizelých a pamětní desky v obřadní síni nebudou dlouho osamělou a ojedinělou připomínkou na 8 000 ostravských židů, kteří zahynuli v období 2. světové války.

Odložený návrat ke kořenům

Eva Štichová

Člověk by řekl, že za poslední léta už bylo napsáno nespočet knih, nafilmovány dokumenty i dlouhé filmy, natočeny rozhlasové pořady a rozhovory, že na téma holocaust už nelze přinést nic nového. A přece mě nebyvale zaujala kniha nám asi ne příliš známého Thomase Buergenthala. Dnes je soudcem u Mezinárodního soudu v Haagu a v Osvětimi a dalších lágrech byl jako desetiletý kluk sám, bez rodičů. Svě zážitky líčí podobně jako známý nositel Nobelovy ceny maďarský spisovatel Imre Kertész ve svém „Člověku bez osudu“ očima dítěte. Však se tato kniha jmenuje „A lucky child“ (Šťastné dítě).

Byla však napsána až v roce 2007, a proto s odstupem a moudře. I Eli Wiesel v předmluvě oceňuje to čekání. „Jeho kniha by před deseti lety jistě vypadala jinak. Dnes je bohatší o zkušenosti, které nabyl při obraně lidských práv,“ uvádí. Autor sám přiznává, jak se později až styděl za svou prvotní chuť pomstít se. Píše: „Trvalo mi dlouho, než jsem pochopil, že jediná cesta, jak zachránit lidstvo, je přerušení kruhu nenávisti a násilí, jehož následky odnášejí nejvíce nevinní lidé, a jakýkoli můj akt odvetvy nevrátí život mému otci a prarodičům. Ještě déle mi trvalo, než mi došlo, že je nespravedlivé a nesmyslné

trestat potomky za hříchy jejich otců a že němečtí mladí lidé musí být přijati k mezinárodní spolupráci.“

Kniha je napsána prostě, bez patosu a přehánění, ale výstižně. Pro nás je zajímavá tím, že životní cesta pisatele začíná vlastně v Československu. Židovský chlapec ze Slovenska putoval přes Polsko, polská ghetta, Osvětim a další lágry do polského sirotčince. Tam ho po válce našla matka, která přežila a usídlila se v Německu. Odtud se dostal do USA, kde vystudoval, a posléze do Haagu, kde se věnuje, stále věren své zkušenosti z minulosti, ochraně lidských práv.

Kniha vyšla německy a anglicky. Snad se podaří toto působivé dílo přeložit a vydat i česky. Stojí za to.

„Moje šílené století“ Ivana Klímy

Možná, že připomínka letošního „trháku“, Klímovy knihy *Moje šílené století*, vyznamenané cenou Magnesia Litera, je nošením dříví do lesa. Přesto právě my tu musíme autorovi všele poděkovat, protože to je dílo, které je nám generačně mimořádně blízké. Je to skutečná kronika naší generace, ročníků dvacátých let, která zaznamenává události, zvraty i myšlenkové proudy těch časů. Nepochybuji, že si většina z nás při čtení této knihy povzdychne, jak výstižně spisovatel popsal naše vlastní prožitky a pocity. Mnozí čtenáři se možná budou vracet k obrazu našeho mládí i pozdějších roků zralosti, aby tu znovu nalézali naše tehdejší starosti i radosti, náš život se všemi problémy té doby.

Za to, že se spisovatel tak obšírně a hluboce zamyslel nad touto prožitou epochou, zasluhuje díky nás, jeho vrstevníků. Tedy děkujeme.

Eva Štichová

O některých osobnostech by se mělo vědět ...

Svět se nestal nemravným, takovým však vždy byl, a společenské ocenění nedostane vždy ten, kdo je ho nejvíc hoden.

Nedávno ve věku 98 let zemřela žena jménem Irena Sendler.

Během druhé světové války Irena získala povolení k práci ve Varšavském ghettu jako instalatérka/svářečka. Měla k tomu svůj důvod.

Irena věděla o plánech nacistů se židy. Na dně tašky s nářadím vynášela děti z ghetta, v zadní části svého nákladu měla místo pro starší děti. Tam také vozila psa, kterého vycvičila štěkat, když auto projíždělo branou. Vojáci to nechtěli řešit a tak štěkot mohl zamaskovat zvuky, které děti mohly případně vydávat. Během své činnosti Irena dokázala takto zachránit až 2500 dětí.

Chytili ji, nacisti jí přelámali nohy, ruce a brutálně ji ztloukli.

Irena si vedla poznámky o všech dětech, které se jí podařilo osvobodit. Poznámky uschovala ve sklenici, zahrabané pod stromem na její zahrádce. Po válce se pokusila najít rodiče a znovu spojit rodiny. Ale většina skončila v plynových komorách.

Děti se dostaly do dětských domovů a byly adoptované.

V roce 2007 byla Irena Sendler nominována na Nobelovu cenu míru.

Ale zvolena nebyla. Cenu dostal Al Gore za projekt o globálním oteplování...

Uplynulo 65 let od ukončení druhé světové války. Dnes, jako nikdy (když se ozývají hlasy o tom, že holocaust je mýtus!) je nutné udělat vše, aby svět nezapomněl, co se tenkrát stalo. Protože stále existují i ti, kteří jsou schopni to zopakovat.

převzato z internetu

Konference v Hamburku

Ve dnech 5. až 7. května jsem se zúčastnila se svou matkou, dr. Dagmar Lieblovou, konference „Survivors of the Camps Talk to Their Children“, organizovanou Památkem Neuengamme v Hamburku.

Pracovníci Památníku pozvali bývalé vězně KT Neuengamme a jejich potomky. Celkem přijelo 25 účastníků z jedenácti zemí. V KT Neuengamme byli za války vězněni lidé z 19 zemí, a myslím, že původním záměrem bylo pozvat jednu dvojici z každé z nich.. Účastníci konference přijeli ze Švédska, z Velké Británie, Maďarska, Ukrajiny, z Polska, Ruska, Slovinska, z České republiky, Kanady, Austrálie a USA. Přijeli ze zemí, kde teď žijí, i když se narodili jinde. Někteří se nemohli dostavit ze zdravotních i jiných důvodů. Kromě pozvaných se konference zúčastnilo kolem 30 dalších lidí.

Konference byla organizovaná formou deseti besed, pracovník Památníku hovořil jako moderátor se skupinou z té které země. Většina bývalých vězňů vzpomněla toho, jak se do KT Neuengamme dostali a jaké měli osudy po válce. Moderátor pak jim a jejich potomkům kladl otázky související s tématem - tedy jakou formou předávali v průběhu života svým dětem, případně vnukům své zážitky z války, jak ti na to reagovali a jakou formou, pokud vůbec, své zkušenosti předávají dalším generacím. Po každé besedě bylo dost času na otázky z publika a řada jich vyvolala zajímavé a detailní diskuse.

Pro mne osobně byla návštěva Hamburku důležitá a podnětná z několika důvodů. Jedno odpoledne jsme spolu s matkou navštívily dva bývalé pobočné tábory, ve kterých byla vězněna - Dessauer Ufer a Neugraben. Pršelo a byla zima, a já jsem si říkala, jaké to muselo být před 65 lety, kdy ona a stovky spoluvězeňkyň chodily měsíce na nucené práce, mnohem méně oblečené, hladové a v mnohem horším počasí. Vůle přežít?

Rovněž důležitá pro mne byla možnost setkat se a mluvit s jinými příslušníky druhé a třetí generace. Nemám celkem moc příležitostí se s takovými lidmi setkávat, a kromě členů mé vlastní rodiny vlastně nikoho ani neznám. Toto organizované fórum mi tuto možnost poskytlo a doufám, že s těmito lidmi zůstanu ve styku.

Myslím, že pro řadu účastníků, jak přeživších, tak jejich rodinných příslušníků, to bylo poprvé, kdy se bývalí vězni nežidovského původu setkali s židovskými vězni a naopak, a kdy se tyto dvě skupiny vzájemně dozvěděly o svých osudech. Z jednotlivých rozhovorů a diskusí bylo zřejmé, že to účastníky překvapilo, a myslím, že to byla pro všechny velmi podnětná a užitečná akce. Za sebe sama mohu říci, že jsem se mnohé dozvěděla, nejen o událostech před 65 lety, ale také o sobě a o ostatních.

**Rita McLeod
Saskatoon, Kanada**

Český přeživší jako průvodce dojemnou cestou holocaustem

Vyhledávaná návštěva míst blízko Prahy, kde došlo k ukrutnostem za 2. světové války

Becca Hensley (výlučně pro TORONTO STAR)

Praha, Česká Republika - Dveře našeho minibusu se zasunou a uzavřou naši skupinu cizinců pohroužených do napjatého mlčení. Pražskými ulicemi zavane studený vítr a ranní slunce vrhne oranžové světlo na strašidelně krásné budovy židovské čtvrti. Drobný muž na předním sedadle má na hlavě baseballovou čepici. Otočí se a podívá se nám do očí, jako by se nás chtěl zeptat: „Jste na to připravení?“ Místo toho se představí: „Jmenuji se Pavel Stránský a přežil jsem holocaust.“

Všichni mlčíme. Říci k tomu něco nám připadá nepatřičné. Jen čekáme a vtom se auto rozjede starými uličkami židovské čtvrti a poté po mostě přes Vltavu a pokračuje kolem obvodu hradní čtvrti. Míříme do Terezína, místa utrpení, do bývalého koncentračního tábora vzdáleného 64 kilometry od hlavního města. Cestou Pavel vypráví.

„Tady, na tomhle místě zastřelili Reinharda Heydricha.“

A ukáže prstem na zatačku nedaleko nemocnice.

Nás všech osm otočí hlavy, jako bychom čekali, že spatříme pověstného tvůrce filozofie „konečného řešení“, bývalého předního nacistu, a české bojovníky za svobodu, kteří ho zavraždili, jako by se vynořili z minulosti. „Zemřel za osm dní,“ dodá Pavel. „A od toho okamžiku se všechno pro židy ještě zhoršilo.“

Trávíme den s Pavlem díky Wittmann Tours, pražské cestovní kanceláře, která nabízí podrobné prohlídky města a jeho okolí. K cestám do Terezína najímá přeživší holocaustu jako průvodce. Na cestu do Terezína mě upozornil Petr Žezula, vedoucí recepce v hotelu Four Seasons.

„Je to velmi smutné, velmi obtížné,“ dodal, „ale pro poznání toho místa je lepší navštívit je s někým, kdo tam žil.“

Okamžitě jsme se objednali, byť poněkud s obavami, protože nikdo si nezvolí tmu místo světla, aniž by zaváhal. Ale mí mladiství byli okouzleni.

„Musí být hodně starý a statečný,“ míní syn.

„A může vyprávět tisíce příběhů,“ dodala dcera.

A tolik jich skutečně zná. Po více než roce v Terezíně ho poslali do Osvětimi, a tak má o čem vyprávět. Nejdřív se pokusí o objasnění souvislostí.

„Někteří lidé tvrdí, že Terezín nebyl koncentrační tábor,“ řekne poněkud zadumaně, potřese hlavou a zadívá se oknem na míjející krajinu. „Ale pro staré lidi, malé děti a nemocné to bylo vyhlazovací místo.“

Je to pravda: Ze 155 000, kteří prošli branami tohoto židovského ghetta a koncentračního tábora během 2. světové války, jich tam 35 000 zemřelo a dalších 85 000 terezínských vězňů zahynulo po deportaci do jiných táborů.

„Všechno nám vzali,“ vypráví Pavel a má na mysli třeba jízdni kola a domácí mazlíčky. „A pak nás oloupili o lidskou důstojnost.“

První židovští vězni v Terezíně žili v přeplněných kasárnách. Ale v roce 1942 vysídlili civilní obyvatelstvo a vězením se stalo celé město. Procházíme změtí ulic a domů - na první pohled běžně vypadajících, kde však zlo zůstává hmatatelné. Strávíme hodiny na výstavě umění, vytvořeného bývalými vězni. Výtvarné umění a metafora jsou výmluvnější než slova. Pavel ví, kdy nám má ponechat možnost, abychom sami objevovali poznatky z uměleckých předmětů a památek, a kdy nás poučit skutečnostmi a vzpomínkami.

V jakémisi kafevském pojetí surrealismu upouští od chronologie a zmiňuje skutečnosti z Osvětimi, Terezína, doby po válce a před ní. Hovoří o svém holocaustu i o holocaustu jiných postižených. Cituje izraelského spisovatele Otu B. Krause, že nebyl jediný holocaust, ale šest milionů osobních holocaustů. „Jsem tu,“ zdůrazňuje, „abych sděloval nesdělitelné.“

S Pavlem navštívíme Muzeum ghetta, železniční koleje, hřbitovy, krematorium, podzemní továrnu, Malou pevnost (pověstnou věznicí kousek od města) a překvapivě vyzdobenou skrytou modlitební místnost. Následujeme Pavla, sotva stačice jeho energické chůzi,

a visíme mu na rtech a obdivujeme jeho životní energii. Nejúžasnější je jeho pohodovost, bystrost, smysl pro humor a současně i melancholie.

„Mé svědectví je díky za přežití,“ podotýká, „jsem posel.“

Vracíme se do Prahy a mlčíme, pohrouženi do svých myšlenek, jako bychom pomalu trávili nestravitelné. Pavel pracoval jako učitel v Českém rodinném táboře B2b v Osvětimi a to zřejmě přispělo k záchraně jeho života. Podívá se na nás dozadu ze svého předního sedadla - na své současné jednodenní studenty. Sjede nás pohledem, jako by chtěl zjistit, zda měla jeho výuka úspěch. Zřejmě spokojen, se pousměje a zaboří hlavu do opěrky sedadla, aby si odpočinul.

(Článek byl otištěn v TORONTO STAR, s. 10, sobota 22. května 2010, a poslal nám jej náš kanadský čtenář.)

Příjemný zážitek z návštěvy školy v Kralupech

Dne 3. 5. 2010 jsem navštívila gymnázium v Kralupech, kde jsem přednášela o holocaustu a o Terezíně. Hned první dojem byl velmi příznivý - škola je obklopena zelení, uvnitř je velmi čisto a útulně, všude jsou umístěny dokumenty, výstavky a fotografie. Přednášky se zúčastnilo několik tříd, takže účast byla vysoká. Vše, včetně pohoštění, bylo pečlivě připravené a zorganizované.

Přednášku vyslechly děti s napjatou pozorností. Z následující diskuse bylo zřejmé, že vyučující již s dětmi o tématu podrobně hovořili. Otázky byly zasvěcené, promyšlené a mířily k jádru věci. Diskuse trvala více než hodinu a po jejím skončení ještě za mnou přicházeli jednotlivci s dalšími dotazy. Rozloučení bylo srdečné, můj celkový dojem z celé akce byl velmi dobrý.

R. Žádníková

Se Zuzanou Růžičkovou

- jen tak o životě - mluvila Anna Lorencová

V roce 2002 jsi Jirkovi Steinerovi poskytla rozhovor pro náš časopis Tereziánská iniciativa. Je to už osm let, za tu dobu se hodně změnilo, jistě i v tvém životě. K jednomu tématu tehdejšího rozhovoru bych se ráda vrátila. Když jsi mluvila o svých rodičích, zmínila jsi se, že tatínek měl dosti volný vztah k víře, byl ateista, a maminka byla věřící. Jak to fungovalo? Přizpůsobil se jeden druhému, nebo si každý zachoval svůj způsob židovství?

Zachoval si každý své nazírání, ale naprosto to fungovalo, tatínek se pak naučil i některé zvyky, chodil třeba na Jom Kipur za maminkou do synagogy s květinou a gratuloval jí. Ale bylo to dost těžké. Ale moje babička z Dobříše, která byla už dvacet let postižena a upoutána na postel, měla Barušku, která jí vedla domácnost a znala všechny zvyky a povinnosti. A tak jí maminka požádala, aby vedla i chod naší domácnosti, protože maminka měla svoje povolání.

Čím byla maminka?

Maminka, než se provdala, byla prokuristkou jedné velké pražské firmy, což tenkrát nebylo běžné, spíše neobvyklé. Takže Baruška všechno znala, a když šel tatínek do synagogy za maminkou s květinami, tak Baruška za ním vyběhla a volala: „Pane Růžičko, musíte mít klobouk do synagogy.“ Věděla to líp než tatínek. Ale fungovalo to výborně. Jediným problémem jsem byla já, jak budu vychovávána, ale nechali to na mně. My jsme měli v Plzni učitele náboženství, který nádherně vykládal bibli, a mně se to strašně líbilo, tak jsem řekla - já chci chodit na židovské náboženství, a bylo to. Ale musím se přiznat, že jsem chodila ráda na všechny slavnosti, šla jsem třeba v pátek do synagogy, a druhý týden, když bylo Boží tělo, tak jsem šla s košíčkem na Boží tělo, ještě mám fotografii, jak mám svatý obrázek od pana biskupa a košíček. Z dnešního hlediska mě to až překvapuje, protože Plzeň byla malá a my jsme byli dost známá rodina, že mně nikdy nikdo, ani z dětí neřekl: „Vždyť ty sem nepatříš.“ Takové bylo ovzduší Masarykovské republiky.

Později jsi se někdy s nějakým protivenstvím setkala?

Je to různé, tady byl, jak víš, státní antisemitismus, existovaly listiny, to mi říkal kamarád, dramaturg České filharmonie, a ukázal mi listinu židů, tzv. „bílých židů“, což byli přátelé nebo členové rodin židů. Setkala jsem se i s tím, že nějaký partajní funkcionář přišel do rozhlasu a vytýkal, že dělají moc velkou reklamu těm „sionistickým umělcům“. Na druhé straně je tady takový antisemitismus, řekla bych folklórní, pamatuji si, že jednou k nám přišel František Nepil, který byl velmi dobrý kamarád, napsal *Modrého mužička* a tu knížku mi přinesl. A tam je ten hrabivý žid. Jeho dceruška Rebečička je hodná a rozdává chudým, ale on ne. Řekla jsem mu - Františku, jak mi tohle můžeš přinést jako dárek? - Ptal se, co tam je? - No přeče ten hrabivý žid. Odpověděl mi, že to je stejné, tak jako je vodník a Rusalky, tak je i hrabivý žid. - To je skutečně folklórní antisemitismus. A pak je ten katolický: „Židi nám zabili Ježíše Krista.“ To kupodivu ještě je, dokonce i v intelektuálních vrstvách se s tím člověk překvapivě setkává.

Asi máš pravdu, ale řekla bych, že lidé z intelektuálních vrstev to trochu skrývají, stydí se to říkat nahlas. Nepatří to k bontonu.

Nepatří to k bontonu, ale občas to vyplyne na povrch. A potom takové ty poznámky - „ty ani nevypadáš jako židovka,“ to má být kompliment? Ale jeden velice ošklivý projev antisemitismu jsem zažila, kupodivu nikoli zaměřený proti mně, ale proti mému manželovi, který nebyl žid, ale byl to významný umělec a na té listině byl. Viktor slavil sedmdesátiny a já jsem shodou okolností v téže době točila GEN. To s člověkem chodili celý den s kamerou. Náhodou jsem ten den měla koncert v Anežském klášteře se Sukovým komorním orchestrem, přišla jsem dozadu do umělecké šatny a ve dveřích byl nějaký dopis. Tak jsem si ho vzala, a filmaři s kamerou za mnou. Dopis jsem otevřela, a tam stálo - můžete jít domů, vážení, skupili jsme lístky na celý koncert, nebude tady nikdo, protože jsme proti židům v české kultuře. - A byla tam podepsaná celá řada lidí. Ten dopis jsem nechala odfotografovat a mám ho. Pak z toho byla velká aféra, na tom seznamu byli i tzv. bílí židé, řada lidí, kteří s židovstvím nemají nic společného, jako třeba dirigent Libor Pešek. Bylo to přesně okopírované z těch vládních, komunistických listin. To byl skutečně šok, ten GEN se vysílal jen asi dvakrát, poněvadž mě filmovali právě v okamžiku, kdy jsem ten dopis četla. Samozřejmě, že v orchestru byla nervozita, poněvadž jsme nevěděli, jestli máme nastoupit, jestli nebude nějaká demonstrace? Ale kupodivu přišlo hodně lidí, kteří si koupili lístky u pokladny, takže publikum pochopitelně bylo. Uvědomila jsem si, že to ty lidi muselo stát hodně peněz, poněvadž vykoupit Anežku není žádná legrace, to bylo velmi promyšleně zaměřené proti nám. Jestli věděli, že se mě nejvíc dotkne, když půjdou přes Viktora, nebo jestli měli za to, že Viktor je žid, to nevím, ale byl to velký šok.

Nicméně jsi se stala „První dámou cembala“, jak tě média často označovala. Jezdila jsi po celém světě, vzpomínám, že jsi mi jednou řekla, že máš kalendář vyplněný na několik let dopředu. Jaký je tvůj současný umělecký život?

Můj současný „umělecký život“ je stále velmi aktivní, po osmdesátinách a výše je velká poptávka, protože - za prvé hodně pamatujeme, za druhé se nebojíme říct, co si myslíme, protože už se nás to nemůže profesně dotknout. Já jsem například v hlavní soutěžní komisi Pražského jara, v radě Klubu přátel hudby, v radě Českého komorního spolku při České filharmonii a v umělecké radě Concertina Praga. To jsou dost podstatné instituce, a já se tomu opravdu hodně věnuji. Kromě toho máme Nadaci Viktora Kalabise, takže se hlavně starám o jeho dílo. Musím říct, že je mi těžko, poněvadž jsem v jednom okamžiku přišla jak o hudbu, tak o manžela. Ale mám stále ještě konzultace s doktorandou, jsem ve styku s cembalovou třídou na Akademii múzických umění, chodí ke mně moji bývalí žáci, máme tady po večerech diskuse, takže se opravdu nenudím.

Jak vidíš dnešní mladé hudebníky?

Jsou vynikající, to je něco úplně jiného než běžná mládež. Já si uvědomuji, že je velká škoda, že se problémy mládeže ►

neřeší i přes umění, poněvadž to je úplně jiný druh lidí a nemusí to být jenom profesionálové. To je úplně jiný způsob vidění světa. Oni se naučí disciplíně, naučí se znát i jiné hodnoty nežli ty materiální. Já jim vždycky říkám - a to víme všichni z lágru - to je vkladní knížka, kterou vám nikdo nemůže vzít, a když vám bude někdy opravdu zle, pomůže vám. Tak jako my jsme byli šťastni za každou básničku, za každý kulturní program, nejen v Terezíně, ale zejména, když jsme šli potom dál do Osvětimi a do Hamburku. Je to vidět i ve výpovědích vězňů z dob komunismu, to bylo totéž. Ať to byla cizí řeč, ať to bylo cokoli, člověk se potřebuje odpoutat od té tragédie, a v tom mu pomůže jenom duch a krásné zážitky, které si pamatuje.

Teď jsi mi připomněla krásný pořad Olgy Sommerové o bývalé učitelce tance, která sebrala nejruznější děti ze škol, dá se říct i přímo z ulice, a nacvičila s nimi Špalíček Bohuslava Martinů, a ty děti se během jednoho roku úplně proměnily.

Ty děti se úplně změnily. Nedávno jsem mluvila s Alešem Březinou, který měl tu ideu. Mluvil o tom, že některé ty děti zpočátku říkaly, že tam chodí jen kvůli tomu, aby se ulily ze školy - a nakonec jim bylo velice líto, když to skončilo.

Byli jste s Viktorem hudební manželství. Ovlivňovali jste se vzájemně, radili jste si, jak to fungovalo?

Viktor zpočátku můj nástroj vůbec neznal, a seznamoval se s ním tak dlouho, až pro něj začal psát. Pro mne byl Viktor samozřejmě ten první a nejdůležitější kritik mých koncertů, protože člověk neví, jak hrál. Někdy udělá dvě tři chyby a má dojem, že koncert je úplně špatný, někdy má dojem, že hrál bezchybně, a třeba to nebylo to pravé. A můj muž vždycky přišel a řekl třeba - dneska to mělo vyznění, nebo dneska to nemělo vyznění.

Dával ti Viktor číst své skladby?

Já jsem samozřejmě vždycky sledovala, jak to dílo roste. A hrála jsem jeho skladby.

Byli jste velmi spojeni, musela jsi po jeho odchodu měnit svůj životní systém?

Pochopitelně, já teď žiju úplně jiný život. Doktor Pilka, kterého asi znáš a který taky přišel o ženu, to říkal krásně - je to život po západu slunce. Ale já se samozřejmě věnuji Viktorovu dílu, já jeho muziku skutečně miluju, já jsem ho začala milovat ještě dřív, než jsem ho znala. Přes jeho hudbu. Mám teď velkou radost, poněvadž se začíná hodně hrát ve Spojených státech.

Jak jste se poznali?

Na fakultě, Viktor byl sice o čtyři roky starší, ale já jsem dostala po lágru dispens od povinného vzdělání. Neměla jsem ani maturitu ani konzervatoř. Když jsem hrála na koncertě plzeňské hudební školy, která žádala o akreditaci konzervatoře, tak tam přijeli profesori z AMU a jeden představitel ministerstva. Po koncertě se mě zeptali, jestli bych nechtěla studovat na AMU. Pro mne to byl neuskutečnitelný sen a říkala jsem jim, že je to absolutně nemožné, protože nemám předběžné vzdělání. Oni mi potom nabídli, že když složím přijímací zkoušku na výbornou, dají mi dispens. Takže jsem byla o dva roky dřív hotová nežli můj muž, který musel dohánět válku. Než se dostal na akademii, musel nej-

dřív vystudovat konzervatoř. V roce 1951 bylo volné místo lektora na katedře skladby, tak jsem udělala konkurs a Viktora jsem dokonce učila. Učila jsem ho klavírní hře, která byla tehdy povinná, a on byl vynikající klavírista. My jsme se pochopitelně znali, chodili jsme na stejné semináře. Já jsem mu tenkrát říkala - ty jsi výborný klavírista, udělej si zkoušku a nemusíš ztrácet čas. Ale jemu se moc nechtělo, chodil na hodiny, kde jsme hráli na čtyři ruce, jinak jsem neměla co ho učit. A za rok jsme se vzali.

Vrátila jsi se s maminkou, zažila tě ještě jako umělkyni?

Maminka mě ještě zažila, byla tady ještě do sedmaosmdesátí. A chodila na mé koncerty. Ale nebyla z toho nijak šťastná. Vždycky říkala - Bože, já mám takový strach, když jezdíš po světě, byla bych mnohem šťastnější, kdybys chodila ráno do nějaké kanceláře a já věděla, že večer zase přijdeš.

Byl to asi hodně kočovný život, který jsi vedla?

Velmi kočovný život.

A jistě i velmi náročný?

Nesmírně náročné to bylo, to si nikdo nedovede představit. Nemohli jsme být ani jeden den navíc v té zemi, kde jsme hráli. To byl jeden koncert za druhým, mezi tím nebyl žádný oddech, výjezdní povolení bylo přesně od prvního koncertu do posledního. Pochopitelně ty lety, na které člověk nebyl zvyklý, krátká doba přípravy, hotely... Často to byl velice rozhoupaný život, poněvadž se mi mohlo stát, že jsem jeden den hrála v nějakém „šlechtickém sídle“ v Anglii, kam jsem byla pozvána - poněvadž ve velkých šlechtických sídlech často bývala cembala - jedla jsem na stříbře a pila staré víno, a druhý den jsme měli jenom na „buřtu“. Diety jsem měla velice omezené, člověk chtěl něco přivést domů, nějaké léky pro maminku, něco pro známé, tak druhý den jsem si dala někde u stánku párek.

Ale jistě tě těšilo, že je o tebe a o tvou hudbu zájem?

Zájem byl ohromný, to bylo báječné, protože od toho dne, kdy jsem vyhrála mnichovskou soutěž, tak jsem si nemusela dělat žádnou reklamu, měla jsem věčně plný kalendář.

Co byla ta mnichovská soutěž?

Mnichovská soutěž... - u nás bylo cembalo poměrně neznámý nástroj, lidi si museli zvykat na tu tichou hudbu, někdy to bylo až trochu k smíchu. I z oficiálních míst se dalo slyšet třeba - tady bude večer cembalo, kdo to bude poslouchat? A pak přijelo Smetanovo kvarteto, které už tenkrát hodně jezdilo ven, a přinesli mi program mnichovské cembalové soutěže. Byla to soutěž západoněmeckých rozhlasů.

Kdy to bylo?

Bylo to v roce 1956. Smetanovci mi říkali - tam musíš jet. Tak proč ne? Polovičku repertoáru jsem měla hotovou, a ministerstvo mi to kupodivu povolilo. Udělala jsem nějaké zkoušky, pohovory atd., odjela jsem do Mnichova a tu soutěž jsem vyhrála. Pak mi jedna členka poroty zaplatila stipendium na půl roku v Paříži, abych šla k ní studovat. A tam už jsem dostala nabídky smluv. Tisk byl velice nadšený.

Programy koncertů jsi koncipovala sama?

Někdy sama, někdy podle přání pořadatele. Ale skoro nikdy, snad jen dvakrát, jsem hrála věc, která se mi nelíbila.

Hrála jsi i svého milovaného Bacha?

Hlavně. A pak bylo báječné, když jsem v roce 1962 dostala nabídku od velké francouzské firmy Errato na kompletní natočení Bacha, na deset let, a Supraphon s tím souhlasil. Pro mne to bylo něco úžasného, protože jsem mohla studovat celého Bacha. Když jsem měla desku hotovou, zavolala jsem do Paříže, a jela jsem tam točit. Něco se točilo tady, něco se točilo tam. Pro stát to samozřejmě bylo devizově velice výhodné.

Psala jsi nebo píšeš někdy něco?

Známa novinářka, paní Marie Kulijevičová, mě deset let pronásledovala, abych napsala své vzpomínky. Ale já nechtěla psát o sobě, poněvadž moje záznamy jsou v Židovském muzeu, jsou u Spielberga, co bych o tom ještě psala? Ale napsala jsem knížku o svých setkáních se zajímavými lidmi, o lidech, o nichž už mladá generace asi moc neví. Takže jsem publikovala knížku vzpomínek o lidech, jako byli Karel Ančerl, Emil Gilels atd.

Jaký je tvůj okruh přátel, jsou to hlavně hudebníci, nebo je to smíšené?

Je to velice smíšené, trochu je to rozdělené na Prahu a na Jindřichův Hradec, kde můj muž vystudoval a kde jsme potom koupili domek. V Praze jsou to většinou naši společní hudební přátelé. Musím říct, že je to spíš jako moje rodina, poněvadž jsou všichni ve stáří, že by to mohli být moje děti, nebo dokonce i vnuci, nebo jsou to moji žáci, kterým je ovšem už tak pětadvacet čtyřicet. Ale stále se tady ještě scházíme, chodí za mnou. V Jindřichově Hradci je to trošku jiné, tam mám řadu přátel z hradecké plovárny, protože je tam velký rybník, kde jsme se seznámili s celou řadou lidí, kteří mají úplně rozdílná povolání. Jsou to sportovci, dneska vedoucí lokální politici, kteří dřív do politiky nemohli. To je zcela jiný svět, který nemá nic společného s uměním. Přesto je to nádherná „senilia“, jak si v žertu říkáme.

Vidím, že Jindřichův Hradec ti přirostl k srdci.

My jsme měli s Viktorem opravdu strašně rádi ten kraj, který jsme celý projeli. Nejdřív na kole, potom autem, pro mne příroda strašně moc znamená, já jsem v těch lesích vždycky nabrala dech. A ta hradecká plovárna byla taková poetická, říkali jsme jí „vančurovská“, taková stará plovárnička. Teď to vzala vichřice, bylo to chatrné, a oni to znovu postavili stejně, jako to bylo, ty kabinky a všechno. Ale už to není ono, někteří lidé se vyměnili, ale ještě tam chodí ta stará parta.

Jak vypadá tvůj každodenní život?

Vypadá tak, že vstávám v sedm, když toho mám méně, tak v osm, nasnídám se, uklidím si byt, sednu si k psacímu stolu a vyřídím, co je třeba. Někdy mám nějaké schůze, nebo, bohužel, musím k doktorům. A v poslední době si po obědě trošku lehnu, podívám se, co je nového ve světě, mám satelitní televizi. Pak většinou přijdou nějakí přátelé a povídá se. Celkem vedu poklidný život.

Ale zdá se, že práce máš pořád ještě dost?

Té práce je hodně hlavně proto, že mi pochopitelně jde všechno pomaleji.

Může tě těšit, že stále ještě můžeš být užitečná!

Ze začátku, když manžel zemřel, jsem měla velikou depresi, a díky mým kamarádům, kteří mě pod různými záminkami pořád někam tahali a nabádali, abych chodila do společnosti, mezi lidmi, tak jsem skutečně zase víc vycházela. Ale zpočátku to bylo těžké, vždycky jsem dostala žlučnickový záchvat, protože člověk se pochopitelně přemáhá a potom to propukne. Ale bylo to dobře, člověk si musí najít nějaké bohubilé činnosti.

Jedna z těch „bohubilých činností“ bylo i to, že jsi iniciovala a zařídila zhotovení a umístění pamětní desky Fredyho Hirsche v Terezíně.

Na tom se podíleli i ostatní.

Dr. David Bloch (1939-2010)

6. srpna zemřel v Tel Avivu po těžké nemoci Dr. David Bloch. Hudební svět byl tak ochuzen o významného hudebního vědce a pianistu, neboť zejména jemu vděčí za znovuoživení hudby tzv. Tereziňských skladatelů.

Jako hudební vědec se Dr. David Bloch výrazně zasloužil o vytvoření edice hudebních skladeb vzniklých v Terezíně a položil tak základní předpoklad pro jejich provozování. Jako pianista Dr. David Bloch na četných koncertech přesvědčil posluchače o uměleckých kvalitách tereziňských skladatelů. Často také doprovázel na klavír svou manželku, zpěvačku Emilii Berendsenovou, mj. také 8. května 1996 v Terezíně na koncertě, nazvaném Osvobozené zpěvy.

V rozsáhlé pozůstalosti Dr. Davida Blocha se mj. nalézají čtyři CD s (nedokončenou) antologií děl Viktora Ullmanna - 1919-1944, Gideona Kleina - 1919-1945, Hanse Krásy - 1899-1944, včetně sbírky židovských (popř. hebrejských) písní a sborů z Terezína.

Eva Herrmannová
(podle textu Gaby Flatow)

Karel Reiner - in memoriam

100. výročí narození skladatele Karla Reintera (1910-1979), který se v mnoha ohledech stal obětí dvou totalitních režimů minulého století, bylo příležitostí k tomu, abychom mu letos věnovali dva koncerty. První se konal 23. června v Terezíně, druhý 6. července v Praze. Již v dřívějších letech existovaly snahy Karla Reintera znovu přiblížit veřejnosti. Jeho skladatelská pozůstalost obsahuje více než 280 rozličných děl.

V rámci jubilejních koncertů interpretovali Reinerovy skladby známí sólisté Miroslav Vilímc (koncertní mistr České filharmonie, housle), Vladislav Vilímc (klavír) a doc. Jiří Hošek (violoncello).

V úvodu obou koncertů zazněla Sonata brevis pro violoncello a klavír op. 39, složená v listopadu 1946 pro vynikajícího violoncellistu Bohuše Herana. Premiéru mělo toto dílo v roce 1947 a zahráli je B. Heran a K. Reiner v avantgardním divadle E. F. Buriana D 47. Je to technicky mimořádně náročné dílo, jehož tři věty charakteristikou protichůdné skvěle interpretovali Jiří Hošek a Vladislav Vilímc.

Neobyčejně intenzivním dojmem působí výrazná druhá věta (Marcia funebre). Reiner ji složil jako smuteční pochod, jako vzpomínku na utrpení vězňů při epidemii tyfu v barácích v Kaufferingu. Tato sonáta byla v Československu vyškrtána z edičního plánu pouhé dva roky po vychvalované premiéře s odůvodněním, že jde o ryze formalistické dílo. Političtí funkcionáři vyčítali Reinerovi po celý život formalismus a individualismus a brzdili ho v práci.

Jako druhá zazněla na obou večerech II. sonáta pro housle a klavír, která svým pojetím odpovídá klasické sonátové formě. Miroslav a Vladislav Vilímcovi se projeví jako velmi dobře sehraní partneři v komorní hudbě. Dílo výrazně interpretovali a zejména z humorné a zábavné pasáže učinili výjimečný zážitek.

Pak Anke Zimmermann a Tomáš Böhm přečetli výňatek z knihy Lenky Reinterové Kavárna nad Prahou, v němž spisovatelka osobitým způsobem charakterizuje svého přítele Karla Reintera.

Koncerty uzavíralo Klavírní trio

z roku 1965, které bylo letos nově vydáno a po téměř 40 letech ho naši tři interpreti velmi důstojně znovu uvedli.

Velmi potěšitelné je i to, že se Karlu Reinerovi letos dostává opětného uznání i na větším prostoru. Na začátek prosince letošního roku plánuje Česká filharmonie v Praze premiéru jeho Koncertu pro violoncello a orchestr.

Karel Reiner se nakonec stal obětí - i když to není srovnatelné - dvou totalitních režimů. Přežil několik koncentračních táborů, počínaje Terezínem. A po válce, přes četné oficiální funkce, které zastával, byly jeho umělecké i osobní svobody značně omezovány.

Jen stěží je možné pochopit tohoto všestranného a charakterního skladatele pouze na základě jednotlivých koncertů k 100. výročí jeho narození. Jednou z možností, jak ho vrátit do povědomí české, německé i celosvětové společnosti je uvést část jeho tvorby a tak ho uchránit před dalším zapomením. Velmi potěšitelná je skutečnost, že se našli partneři ke spolupráci na Reinerovu jubileu. Byli to: Sudetendeutsches Musikinstitut (Träger: Bezirk Oberpfalz) v Regensburgu (Sudetoněmecký hudební institut v Řezně, Zřizovatel: Kraj Horní Falc) a Prager Literaturhaus deutschsprachiger Autoren (Pražský literární dům autorů německého jazyka) v Praze. Zakladatelka této instituce Lenka Reinerová byla blízkou přítelkyní Karla Reintera.

Anke Zimmermann, z němčiny přeložila Doris Grozdanovičová

Smutné zprávy

Zuzana Justman nás požádala, abychom uveřejnili smutnou zprávu, že dne 10. ledna 2010 zemřela ve Spojených státech **Zuzana Kleinová Barter**, nar. 1932. Po odchodu Zdeňka Ornesta do Osvětimi zpívala v Brundibáru psa, byla dcerou operní zpěvačky Ady Schwarz Klein a docenta Pavla Kleina.

V LOS ANGELES ZEMŘEL 24. ČERVENCE JIRKA TESAŘ - TAUSIG

Odešel jeden z posledních a určitě nejlepších fotbalistů Ligy Terezín. Jirka začal před okupací jako brankář v DFC-Praha, v době perzekuce vedl v rámci Židovské obce Praha kurs fotbalu pro mládež na „Hagiboru“, kde připravil řadu úspěšných žáků pro sport v ghettu Terezín.

V „Terezínském lize“ hrál jako brankář za „Kleiderkammer“ a byl pro mnohé z nás neporazitelný. V propagandistickém nacistickém filmu 26. 8. 1944, který byl posledním zápasem na dvoře „Drážďanských kasáren“ v Terezíně před velkými transporty na východ je často vidět v akci.

Po válce a rekonvalescenci chytil za „Čechii Karlín“. V té době byl také povolán do národního mužstva v kopané i v hokeji a reprezentoval ČSR na důležitých střetnutích, i v cizině. Velmi úspěšně.

V roce 1948 opustil Prahu a přestěhoval se do USA. Oženil se s mistryní v krasobruslení Eliškou Havlovou. Měli tři děti a devět vnoučat. Žili v Minneapolis a teprve v penzi se přestěhovali do Kalifornie. Sportoval do posledních dnů - hrál tenis, lyžoval.

Občas jsme si psali, Jirka byl také členem „Bejt Terezín“ v Givat Chaim. Měl v úmyslu nás v Izraeli navštívit, bohužel k tomu již nedošlo.

Loučím se s věrným kamarádem, který nikdy nezapomněl na ghetto!

Petr Erben, Izrael

VZPOMÍNKA NA PETRA

Petra jsem v Terezíně vlastně znal jen s uctivým odstupem. Byl o dva roky starší než já. Když je někomu šestnáct, ►

hraje takový věkový rozdíl velkou roli – po osmdesáti se zubatá na člověka usmívá, ať je mu o dva roky víc nebo míň. Petr byl v Terezíně kuchařem a z toho titulu také vydával jídlo. Pokud jsem měl na vybranou, stavěl jsem se do fronty, kde vydával Petr, protože mi někdy přidal sběračku omáčky.

Petr se vrátil, ale já jsem ho v Čechách po válce neviděl, už jen proto, že on byl Pražan, kdežto já byl z venkova a trávil jsem většinu času v nemocnicích.

Petrův strýc Pisk emigroval přes Čínu do Austrálie. Po únoru 1948 dopomohl strýc Pisk Petrovi do *Klokanova*. Petr byl originál po mnoha stránkách a myslím, že mezi novo-Australany nebylo pestřejšího charakteru než byl právě on. Měl spoustu zaměstnání: mimo jiné kormidloval jako námořní pilot lodě mezi ostrovy na severu Austrálie; přepravoval několikátunovým nákladním vozem různé zboží tisíce kilometrů po vnitrozemí; dělal kuchaře v tzv. guláš - baru ve čtvrti Sydney, kde se scházela místní spodina, mladí přistěhovalci, prostitutky, opilci, umělci a jiná individua, která se nepodřídila integraci ve standardních čtvrtích města. Taky jsem někdy večer v guláš - baru jedl, člověk tam potkával spřízněné duše. Domnívám se, že Petr v té době pocítoval neklid, i když to nedával najevo.

Když se Petr a Eva (rovněž kdysi z Terezína) vzali, bydleli řadu let ve ved-

lejší ulici, v předměstí Sydney zvaném *Neutrální Záliv*. Jejich blízkost mi přispívala k rozptýlení občasného pocitu osamělosti. Petr a Eva byli ke mně velice velkorysí, často mě zvali na večeři, anebo jen tak na posezení. Pamatuji zážitek, kdy jsem měl první rande s holkou, kterou jsem chtěl oslnit a Petr mi k tomu účelu půjčil svůj vetešnický automobil, který se startoval ručně klikou; cestou na rande herka chcipla a ne a ne se rozjet.

Engelmanům se narodila dcera, dostala přezdívku Pupíček, někdy jsem měl večer to potěšení, že jsem ji mohl hlídat.

Petr zřejmě pocítoval frustraci nad nedostatkem profesionálně/intelektuální činnosti. Muselo mu být kolem třiceti, kdy studoval po večerech, udělal diplom, a začal učit „administraci a management“ v menším městě jménem Bathurst, západně od Sydney. Eva našla místo účetní ve firmě ve stejném městě. Koupili si pozemek na venkově poblíž Bathurstu a přestěhovali se. Petr nový domov pojmenoval „Badger Brush“. Člověk původem z velkoměsta, ať už z Prahy nebo ze Sydney, potřebuje značnou dávku představitosti a odvahy k usazení v australském buši.

O Petrovi by se dalo vykládat plno historek. Rád provokoval. Byl kontroverzní jedinečná osobnost se zlatým srdcem. Od chvíle, co vím, že už není, na něj vzpomínám.

Tom Luke

Ve 48. čísle našeho časopisu jsme uveřejnili krátkou zprávu o pamětním kameni pro **Zuzanu Glaserovou** v hamburské čtvrti Neugraben. Takto ten kámen vypadá.

Tomáš Sedláček - Ekonomika dobra a zla (Po stopách lidského tázání od Gilgaměše po finanční krizi)

Tato kniha byla sice velice populární už v roce jejího vydání 2009, ale vzhledem k závažnosti tématu nebude od věci se k ní vrátit. Zabývá se totiž nejenom ekonomii, plnou matematických výpočtů a vzorečků, ale i filozofií, historií a etikou, což je zajímavé snad vždy a pro každého.

Autor tu hloubá nad Starým a Novým zákonem, učením autentických klasiků, filozofickými soustavami od Descarta, Kanta, Nietscheho, Bubera a Mandevilla až po ekonomy Adama Smithe a Keynesa. I zde nalézá zdroje svých ekonomických úvah a předává je čtenáři pochopitelným, co nejprostším způsobem. Např. na str. 258 píše: *„Ekonomické systémy ovšem nejsou předvídatelné nebo špatně předvídatelné. Laická veřejnost očekává, že ekonom musí být přece schopen říct, kdy krize skončí a jaké prostředky - léky použít, aby skončila co nejdříve. Jenže to je velký omyl. Za prvé ekonomie je stále obor společenský, nikoli deterministický. Jakékoli závěry, které jsme učinili v minulosti, nemusí platit, pokud se dostatečně změní podmínky, instituce či lidské chování. Současná krize však vnáší do společensko-ekonomického systému velké prvky nestability, nejistoty, a projevuje se zajímavými úkazy. Predikovat změny je mnohem obtížnější než předpovídat trendy ve stabilním prostředí.“*

Proto se v současné krizi na otázku, „kdy skončí?“ mnohdy hledají odpovědi v tzv. měkkých datech, jako jsou indexy spotřebitelské nálady a podnikatelského klimatu, a ne v tvrdých ekonomických modelech, postavených na zpožděných údajích.“

Kniha nabízí shrnutí: Měli bychom opustit naši materiální rozmazlenost, důraz na rozvoj ekonomického blahobytu, být vděční za ten, který máme, a vrátit se k tomu hlavnímu, co nám dala řecko-židovská-křesťanská civilizace. - Živému člověku, morálce, zdůrazňující užitek celku, přiměřenost a zodpovědnost.

A znovu citát na konec: *„Tato krize totiž není jen ekonomická či spotřební. Je mnohem hlubší. Je třeba odvyknout si od spotřební drogy, cynismu, svůdné dluhovosti a být vděční za to, co máme. Materiální má svou roli a je to jedna z mnoha studní štěstí, nikoli však jediná.“*

E. Št.

VE SPOLUPRÁCI S RAKOUSKÝM KULTURNÍM FÓREM V PRAZE
VÁS DOBROČINNÝ INTERNETOVÝ OBCHOD VEDLESEBE.CZ
ZVE NA LISTOPADOVÝ

BENEFIČNÍ KONCERT

“VEDLE SEBE”

V SOBOTU 20. 11. 2010

OD 18:00

V KOSTELE SV. ŠIMONA A JUDY

DUŠNÍ 1, PRAHA 1

JIŽ PODRUHÉ SPOLU V PRAZE
VYSTOUPÍ VÍDENŠTÍ HUDEBNÍCI

Maria Grün (violoncello)

a Oliver Madas (vibrafon)

Partner akce:

rakouské kulturní fórum”

Předprodej vstupenek:

WWW.VEDLESEBE.CZ

+420 608 337 329

V loňském listopadu poprvé spolu vystoupili v Praze v kostele sv. Šimona a Judy koncertní mistři z Vídně - Oliver Madas a Maria Grün. Byl to zcela výjimečný koncert. Jeho zvláštnost spočívala především v ojedinělém spojení dvou hudebních nástrojů. Vibrafon a violoncello. Opravdu nezvyklé spojení obou nástrojů v jednom koncertu posluchačům připomnělo nejen neomezené interpretační možnosti hudby, ale zároveň dalo všem možnost pocítit onu obecně přijímanou úžasnou sílu něčeho tak pomíjivého, jako je ušlechtilý zvuk tvořený lidskýma rukama a lidskou duší.

Při tomto koncertu jsem intenzivně vzpomínala na svou maminku (Milenu Procházkovou) - Oliver je její vnuk. Koncert jsem v duchu vnímala jako tryznu za všechny mé milé, kteří už nejsou s námi, ale kteří by jistě s velkou chutí poslouchali krásnou muziku, kterou interpretovali či dokonce složili dva mladí lidé. Kostelem se linuly tóny od baroka po současnost. Zvěstovaly nám nejen příchod adventu, ale zároveň i vzpomínku na ty, kteří už nejsou s námi.

Sluší se také vzpomenout nezištné pomoci Akademie múzických umění, která pro koncert zapůjčila vibrafon a dále také pomoci řady milých lidí, kteří pochopili celkový záměr tohoto charitativního koncertu ve prospěch mentálně postižených mladých lidí a všemožně nám s organizací pomáhali. Také díky nim byl kostel naprosto plný a atmosféra koncertu úžasná.

Přijďte i v tomto roce podpořit naše úsilí a přijměte pozvání na druhý koncert. Snad se podobné koncerty stanou každoroční tradicí. Druhý koncert tomu nasvědčuje.

Opět vystoupí Oliver Madas a Maria Grün. Koncert se zase bude konat v kostele sv. Šimona a Judy. V sobotu 20. listopadu od 18.00 hodin.

Těšíme se na vás.

Lenka Dudová

mobil: 777 135 377

„OD TĚ DOBY VĚŘÍM NA OSUD...“

Transporty protektorátních Židů
do Běloruska v letech 1941 – 1945

OD 29. ČERVENCE 2010 DO 30. LEDNA 2011
ŽIDOVSKÉ MUZEUM V PRAZE
www.jewishmuseum.cz

věřím na osud...“. Úvodní díl, představený v Galerii Roberta Guttmana v roce 2005, přiblížil deportace českých Židů do Pobaltí. Následně v roce 2007 jsme seznámili veřejnost s osudy transportů, jejichž cílem bylo okupované území Polska. Závěrečný díl cyklu, který je v Galerii Roberta Guttmana k vidění do 30. ledna 2011, pak připomíná příběhy lidí, kteří zmizeli na území obsazeného Běloruska. Ghetto Minsk, vyhlazovací tábor v Malém Trostinci a železniční zastávka v Baranoviči se staly místem, kde bylo zavražděno 6 981 našich židovských spoluobčanů. Konce války se dožilo jen 22 deportovaných.

„Mozaiku příběhů těchto českých obětí šoa v Bělorusku bylo třeba skládat ze střípků vzpomínek několika přeživších vězňů, protože značná část dobových materiálů byla nacisty zničena,“ vysvětluje Šplíchalová. „V expozici je doplňují výpovědi místních obyvatel a Židů deportovaných z Rakouska a Německa. Ke konfrontaci byly využity i protokoly pozdějších výslechů příslušníků okupační armády a místních kolaborantů,“ dodává. Oficiální snímky nacistické propagandy, fotografie pocházející ze soukromých alb, dokumentární záběry osvobozenec armád, to vše na výstavě dokresluje nejen realitu všedního dne, ale vystihuje i atmosféru pocitů strachu, beznaděje, cynismu a krutosti.

Díky spolupráci s dokumentaristou Lukášem Příbylem, tvůrcem mezinárodně oceněné filmové tetralogie *Zapomenuté transporty*, byla navíc část filmového materiálu autorem sestřihána přímo pro výstavu. „Když jsem před více než deseti lety začal systematicky sbírat veškeré materiály týkající se deportací českých Židů do Běloruska, Estonska, Lotyšska nebo východního Polska a natáčet rozhovory se všemi jejich pamětníky, věděl o těchto transportech málokdo. I vědecký zájem se soustředil především na Terezín a Osvětim. Jsem proto rád, že se díky výstavě v Židovském muzeu o této části historie a o osudech jednotlivců, kteří tyto transporty přežili, dozví širší veřejnost,“ říká Příbyl.

Dějiny šoa českých a moravských Židů jsou pro veřejnost spojeny především s pojmy ghetta v Terezíně a koncentračního tábora Osvětim-Birkenau. „Stranou zájmu doposud zůstaly deportace vězňů do ghatt, táborů nucených prací a koncentračních a vyhlazovacích táborů v oblasti Pobaltí, obsazených území Polska a Běloruska,“ říká kurátorka výstavy

Jana Šplíchalová. Do těchto míst byla během jediného roku násilně odvezena více než polovina všech českých a moravských Židů, 48 991 jich bylo zavražděno, přežilo pouhých 549.

Právě jejich neznámé tragické příběhy dokumentuje a vůbec poprvé představuje české veřejnosti výstavní cyklus Židovského muzea v Praze „Od té doby

POZVÁNKA

NA PIETNÍ SETKÁNÍ K UCTĚNÍ PAMÁTKY NAŠICH PŘÍBUZNÝCH A BLÍZKÝCH

Foto z loňského setkání

V pondělí 18. října tradičně vzpomeneme na zahájení deportací.

Delegace členů předsednictva Terezínské iniciativy položí květiny u pamětní desky u pražského Parkhotelu ve 13.00 hodin a také na Židovském hřbitově v Praze ve 14.00 hodin u pomníčku lodžských.

Pietní vzpomínka vyvrcholí krátkým kulturním programem a společným setkáním v Domově sociální péče na Hagiboru.

Zahájení v 15.00 hodin.

**Terezínská
iniciativa**

Vydává Terezínská iniciativa, Jáchymova 3, Praha 1. Tel./fax: 222 310 681, e-mail: terezinskainiciativa@cmail.cz.

Redakční rada: Eva Fantová, Doris Grozdanovičová, Božena Guttmannová, Anna Lorencová, Michal Stránský, Eva Štichová

Bankovní účty: v Kč: 59433011/0100, v EUR: 342781234555011/0100, v USD: 348331234555011/0100

Číslo 52 vyšlo v září 2010 za finanční podpory Nadačního fondu obětem holocaustu.

MK ČR E 10779